

N:o 62.

Ank. till Riksd. kansli den 15 april 1898 kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om förslag till skärpt lagstiftning mot ocker.

Vid innevarande riksdag hafva uti tvenne inom Andra Kamnaren väckta, till lagutskottet hänvisade motioner, n:o 38 af herr *A. W. Nilson* i Lidköping och n:o 136 af herr *D. Holmgren* i Varnhem, framstälts förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till skärpta lagbestämmelser mot ocker.

Herr *A. W. Nilson* föreslår sålunda, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t tacktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar och tillägg uti dels handelsbalkens 9:de kapitel, dels strafflagen, samt dels äfven andra författningar, om så befinnes nödigt, att ett starkt värn mot ocker åstadkommes.

Till stöd härför anför motionären:

»Den motion, jag nu går att väcka, är närmast föranledd af det privata diskonteringsgeschäfft, som, efter hvad rättsliga undersökningar nyligen gifvit vid handen, synes i häpnadsväckande omfattning skamlöst bedrivas i hufvudstaden, och sannolikt äfven annorstädes. Ett skyndsamt ingripande från lagstiftningens sida är högligen påkalladt, innan den moraliska ruttenhet, som sålunda har kommit i dagen, hinner blifva obotlig.

Ehuru räntans frihet väl numera måste anses vara en nödvändig förutsättning för ett sundt näringslif, och det således icke kan vara önskvärdt eller böra ifrågasättas att i lagen återinföra en fixerad maximalränta, torde dock icke kunna förnekas, att genom räntans frigifvande i vissa fall det s. k. procenteriet erhållit ett vidsträcktare och mera lättskött fält för sin verksamhet och kunnat, såsom tyvärr visat sig, mera hejdlöst och oförsynt bedrifvas. Om ock det nesliga yrket äfven dessförrinnan utöfvades i måhända ej så ringa utsträckning, stärfjades procentareverksamheten dock i någon mån af på den tiden i lag stadgade ganska stränga ansvarspåföljder. Skärpta bestämmelser, hvarigenom, utan förfång för den lofliga sunda affärsverksamheten, samhället bättre må skyddas mot samvetslösa ockrares och deras handtlångares skamliga rofferi, måste därför uttänkas och i lagen införas. Det är icke nog, att dessa vampyrer någon gång offentligen brännmärkas och deras moraliska uselhet framdrages i ljuset. Flertalet bland dem har oftast intet medborgerligt anseende att förlora och sätter sig därför öfver den allmänna opinionens dom. Stränga böter och fängelsestraff torde vara det enda, de frukta för.

Stiftandet af en effektiv lag mot ocker är visserligen en mycket vansklig uppgift, ity att en dylik lag alltid skall lätt kunna kringgå, och full bevisning i procenterimål dessutom ofta är svår att åstadkomma. Men svårigheterna, huru stora de än må vara, få icke utgöra en ursäkt för lagstiftarens underlåtenhet att söka råda bot på en samhällssjukdom, som alltmör breder ut sig och vållar obotlig skada.

Jag förmenar därför, att lagstiftaren *måste* med allvar och stränghet gripa in för att göra lifvet surt för ockrarne, så att de icke längre finna utväg att under lagens hägn kunna bedrifva sin föraktliga handtering. Må lagstiftningen dervid också se till, att straffet kan drabba ej blott de synliga verktygen och mellanhänderna, utan att äfven de bakomstående, lika brottslige, men vanligen undångömde förlagsgifvarne må kunna, så vidt möjligt, nås af lagens arm.

Något positivt förslag till lagbestämmelser i här angifna syfte tilltror jag mig emellertid icke att sjelf framlägga. Sådant lærer väl icke heller begäras af en enskild motionär utan juridisk bildning. Jag vill icke ens ifrågasätta, att lagutskottets tid och förmåga skola tagas i anspråk för utarbetande och framläggande för Riksdagen af lagförslag i en så kinkig och svårlöst fråga. Men jag utbeder mig, att lagutskottet, dit jag önskar min motion remitterad, ville egna frågan sin synnerliga uppmärksamhet samt, med angifvande af de hufvudgrunder, på hvilka utskottet anser en ny lagstiftning angående ocker böra byggas, föreslå Riksdagen att ingå till Kongl. Maj:t med anhållan om förslag till sådana ändringar och

tillägg i handelsbalken och strafflagen jemte möjligen andra dermed i samband stående författningar, att en kraftig hämsko varder lagd på procentareväsendet.»

Herr *Holmgrens* motion i ämnet är af följande lydelse:

»Allbekanta tilldragelser under förlidet år och deraf föranledda afslöjanden af den skändliga ockerhandtering, som i icke ringa omfattning utöfvas i vårt land, särskildt i hufvudstaden, hafva rigtat den allmänna uppmärksamheten på en lucka i vår lagstiftning, närmast i vår strafflag, hvilken lucka det bör ligga statsmagterna om hjertat att såväl i den allmänna moralens som i den enskilda medborgarens intresse snarast möjligt söka fylla.

Att här icke kan blifva fråga om något statens ingripande i *regleringen af penningens marknadspris*, synes mig själfklart. Utöfver den allmänna räntelag, som vi redan ega i handelsbalkens 9 kap., lära inga bestämmelser angående räntefoten vara af behovet påkallade. Jag anser till och med, att nu gällande allmänna bestämmelse om räntemaximum saklöst kunde undvaras, och den frihet, som enligt kongl. förordningen af den 13 september 1864 gäller i fråga om försträckningar på högst sex månader utan säkerhet i fast egendom, utan fara utsträckas till alla hederliga försträckningsaftal utan undantag, dock alltid under förutsättning, att det allmänna rättsmedvetandets uppfattning af ett försträckningsaftals hederlighet eller ohederlighet finge sitt uttryck i lagen.

Inom det legitima affärslifvet har utan tvifvel grundsatsen om det fria aftalet, som tillåter, att en varas pris bestämmes uteslutande af förhållandet mellan tillgång och efterfrågan i *stort sedt* sin fulla giltighet, och detta bör, såsom ofta af den fria räntans försvarare blifvit anmärkt, gälla penningen lika väl som hvarje annan vara eller nyttighet. I reglerandet af penningens pris i den allmänna marknaden bör därför enligt mitt förmenande staten icke ingripa.

Annorlunda kan deremot förhållandet understundom blifva, om det gäller sådana transaktioner, vid hvilka *ett öfverskridande* af de i den allmänna penningmarknaden vid en viss tidpunkt gängse, ur den fria konkurrensen framgångna räntesatserna eger rum. Jag är långt ifrån att vilja påstå, att hvarje sådant öfverskridande är obehörigt. Det torde gifvas fall, då till och med en betydligt högre ränta än den vanliga kan i betraktande af försträckningsgifvarens risk i förening med arten och beskaffenheten af det ändamål, för hvilket försträckningstagaren ämnar använda penningarne, vara fullt berättigad. Sådana fall, i hvilka försträckningen, trots de tunga villkoren, är till verkligt gagn för försträckningstagaren, och der moraliskt fullt berättigade intressen främjas genom transaktionen, på-

kalla icke något ingripande från det allmännas sida. Som bekant förekommer emellertid en så stor mängd fall, då transaktionens syfte icke har något att göra med försträckningstagarens sanna välförstådda intresse, utan der densamma mera tjenar att tillfredsställa försträckningsgifvarens hänsynslösa vinstbegär till större eller mindre men, oftast till obotlig skada för försträckningstagaren. I sådana fall föreligger *ocker*. Och att detta är, moraliskt sedt, ett brott lika väl som t. ex. stöld eller bedrägeri, derom lärer hvarken bland den fria räntans anhängare eller dess motståndare råda mer än en mening.

Hvarför hafva då icke våra lagstiftare upptagit detta brott bland dem, hvilka staten belägger med straff? Skulle detta måhända bero på svårigheten att bestämma, i hvilka fall ett straffvärdt förfarande föreligger? I Tyskland, der man sedan nära aderton år eger en ockerlag med stränga straffbestämmelser, har dock denna svårighet ej befunnits öfvervinnelig. Till straffbart ocker räknar den tyska strafflagens § 302 a det, att någon begagnar sig af en annans nödställda belägenhet, lättsinne eller oerfarenhet för att vid försträckning af penningar eller vid prolongation af en skuld betinga sig eller tredje man en ekonomisk förmån, som i sådan grad öfverstiger den gängse räntefoten, att den betingade förmånen i betraktande af omständigheterna står i uppenbart missförhållande till prestationen. Ett straff af ända till sex månaders fängelse jemte 3,000 mark i böter och förlust af medborgerligt förtroende kan följa härpå; och dubbelt så strängt straff stadgas i § 302 b, i fall ocker bedrifves under förklädd form eller vissa andra dermed likställda förhållanden; och i begge fallen straffas enligt § 302 c äfven den, som med vetskap om tillkomsten af en ockerfordran öfvertager och afyttrar den eller söker göra den gällande. För den, som yrkesmessigt drifver ocker, stadgar § 302 d särskildt strängt straff, och en sådan ådömes *ovilkorligen* vanfrejd. Nämnas må ock, att försträckningsaftal, som falla under ockerlagen, äro ogiltiga, och ockraren förklaras skyldig att återbära hvad han på grund af slika aftal kan hafva bekommit.

Det säger sig sjelft, att fall kunna förekomma, då det blir svårt för lagens tillämpare att afgöra, om de af lagen för förfarandets brottslighet uppställda förutsättningar föreligga eller ej; sådant ligger i sakens natur, och i dylika fall får domaren tillämpa den gamla kända regeln att hellre fria än fälla. Men i allmänhet torde icke heller en dylik svårighet möta. En invändning, som motståndarne till all lagstiftning mot ocker aldrig underlåtit att anföra, är den, att en dylik lag skulle så lätt kunna kringgås eller gäckas, att den brottslige sällan eller aldrig skulle åtkommas. Om nu ock detta vore sant, så tror jag, att lagen ändock icke vore utan bety-

delse. Ensamt det, att procentarehandteringen blefve genom statens lagar brännmärkt såsom brottslig, vore i min tanke ett godt. Det skulle för visso icke blifva utan verkan hvarken på den icke ringa del af allmänheten, hvars rättsmedvetande i många fall behöfver stödet af yttre auktoritetet för att komma till en bestämd uppfattning, ej heller på en och annan bland dem, som för egen del icke skulle hafva något emot att egna sig åt den lukrativa ockrarehandteringen, men skulle känna det mindre behagligt att veta, det lagens hotande svärd ständigt sväfvade öfver deras hufvuden. Då dertill kommer, att väl svårligen någon *skada* skulle kunna förorsakas genom en ockerlag af samma karaktär som den för tyska riket gällande, så synes mig, att försök med en dylik lag, hur ringa verkan man än väntar sig deraf, dock böra göras. Jag är emellertid för min egen del lifligt öfvertygad derom, att den ifrågasatta lagen ingalunda skulle kunna kringgå och gäckas så lätt, som mången förmenar. Att den liksom alla lagar skulle i enstaka fall visa sig vanmäktig gent emot det onda, är ingenting märkvärdigt. Det finnes mer än en bestämmelse i vår strafflag, som oaktadt brott deremot dagligdags förekomma, sällan tillämpas, så t. ex. bestämmelserna om hazardspel i strafflagens 18 kap. 14 §. Dock har ingen på allvar ifrågasatt att upphäfva dessa bestämmelser.

Om den ifrågasatta lagen, liksom den tyska, stadgade straff äfven för ocker i förklädd form, så blefve den icke så lätt att kringgå, och hvad beträffar möjligheten af bevisnings förebringande, så borde det icke möta större hinder att i detta fall gifva särskilda föreskrifter, som underlätta densamma, än det varit i fråga om oloflig bränvinsutskänkning (se § 55 af kongl. förordningen den 24 maj 1895 angående villkoren för försäljning af bränvin).

Då enligt min uppfattning en lag i här antydda syfte vore af gagn, och saknaden af sådan innebär en brist i vår lagstiftning, får jag härmed hemställa, att Riksdagen måtte besluta uti skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser mot ocker i ungefärlig öfverensstämmelse med de bestämmelser, som innehållas i den tyska lagen angående ocker af den 31 maj 1880.»

Utskottet är ense med motionärerna om behofvet af skärpta lagbestämmelser emot ocker, då erfarenheten nog samt visat, att den nuvarande lagstiftningen — endast innefattande förbud mot betingande af allt för hög ränta

— ej förmår att på ett närmelsevis tillfredsställande sätt förebygga drifvande af procentarnes skamliga handtering.

Visserligen står det klart för utskottet, att högst väsentliga svårigheter äro förenade med uppgiften att utfinna en verkligt effektiv strafflagstiftning mot ocker, och att det näppeligen kan ens tänkas, att man på denna väg skall kunna träffa alla fall, då ocker i verkligheten föreligger, men utskottet håller ändock före, att afsevärda fördelar skulle af en förändrad lagstiftning uti ifrågavarande hänseende kunna vinnas. Såsom motionären herr Holmgren erinrat, har en bestämmelse om straff mot ocker betydelse redan så till vida, att sjelfva förfarandet derigenom än kraftigare än nu är fallet brännmärkes i den allmänna opinionen; och dessutom lär det ej möta oöfverstigliga hinder att i åtskilliga fall kunna befordra den brottslige ockraren till straff. För sådant ändamål erfordras dock att bringa lagstiftningens bestämmelser om hvad som rätteligen är att räkna såsom ocker i större öfverensstämmelse med hvad allmänna meningen anser såsom sådant, att sålunda ej binda sagda begrepp vid vissa formella förutsättningar, som med större eller mindre lätthet kunna kringgås, utan fastmera göra det möjligt för den lagskipande myndigheten att till ocker hänföra allt, som rätteligen dit hör. Den af herr Holmgren åberopade tyska lagens bestämmelser i ämnet synas härutinnan lämpligen kunna tjena till ledning; just uti den omständigheten, att vid försträkningsaftal försträkningsgifvaren begagnar sig af annans nödstälda belägenhet, lättsinne eller oerfarenhet på sådant sätt, att försträkningsgifvarens prestation jemte den risk han löper ej står i rimligt förhållande till de fördelar, han sig betingar, ligger, enligt utskottets förmenande, det för ocker karakteristiska.

Nu torde invändas, att införande af än så stränga straffbestämmelser och ett utvidgande af ockerbegreppet sällan skall komma att visa sin nyttiga inverkan, så länge den legala bevispröfningen ej ersatts af den fria, enär bevisning svårligen skall kunna, med tillämpning af våra legala bevisregler, åstadkommas.

Enot detta vill utskottet uttala, att nämnda svårigheter i fråga om bevisning föreligga i samma grad vid en hel del andra brott, men att den praktiska lagskipningen likvisst ådagalagt möjligheten att åtkomma de brottslige; hvarför det torde kunna förväntas, att så äfven skall blifva fallet beträffande ocker.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet alltså hemställa,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motioner, ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det tacktes

Kongl. Maj:t låta utreda, huruledes genom förändrad lagstiftning ocker lämpligast må förhindras, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill den verkställda utredningen kan gifva anledning.

Stockholm den 15 april 1898.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservation

af herrar *Hasselrot*, *Ölander* och *Leman*.

Herr *Fröberg* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.
